

ZEYTLİADA MERYEM ANA KİLİSESİ'NDE ELE GEÇEN SİKKELER

Coins Unearthed in the Virgin Mary Church in Zeytinliada

Mehmet Kayhan MURAT¹

¹Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Kars, kyhmrt@gmail.com, orcid.org/0000-0001-5314-6108

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
05.03.2023
Kabul/Accepted:
22.05.2023

DOI:

10.18069/firatsbed.1260302

Anahtar Kelimeler

Zeytinliada, Meryem Ana,
kilise, Bizans, sikke

Keywords

Zeytinliada, Virgin Mary,
church, Byzantium, coin

ÖZ

Zeytinliada, Marmara Denizi'nde Balıkesir İli'nin Erdek İlçesi'nin 250 m açıklarında yer almaktadır. Antik Dönem'de Artake ve Arteceon adlarıyla anılan adadaki kazılara 2006 yılında başlanıp 2016 yılında bitirilmiştir. Adanın kuzeydoğusunda yer alan Meryem Ana Kilisesi 2006-2009 yıllarında yapılan kazılarda açığa çıkarılmıştır. Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenen kilise 3 nefli bazilikal bir plana sahiptir. Bu çalışmada kilisedeki kazılarda ele geçen küçük buluntular arasında yer alan 44 sikke incelenmiştir. Kilisede ele geçen 44 sikkeden 36'sı tanımlanmış, 8 sikke uğradıkları aşırı bozulmadan dolayı tanımlanamamıştır. Tanımlanan sikkeler Roma, Bizans ve Osmanlı İmparatorluğu Dönemleri'ne aittir. Sikkeler 10 farklı imparatorun hanedanlık yıllarında darp edilmiştir. Zeytinliada Meryem Ana Kilisesi'nde ele geçen sikkeler 4 ayrı darphaneye ait olup 7 farklı birimdedir. İncelenen sikkelerden en erken tarihlisi MS 276-282, en geç tarihlisi 1861 yıllarına aittir. Sikkelerin genel çoğunluğunu 32 sikkelye kilise ile çağdaş olan Bizans sikkeleri oluşturmaktadır. Bizans sikkelerinden 16 tanesi Erken Bizans Dönemi'ne, 2 tanesi Orta Bizans Dönemi'ne tarihlenmektedir. İncelediğimiz sikkeler yapının tarihlendirilmesi ve dönemin sikke dolaşımı hakkında önemli bilgiler vermektedir.

ABSTRACT

Zeytinliada is located 250 m offshore of Erdek District of Balıkesir Province in the Sea of Marmara. The excavations on the island, known as Artake and Arteceon in Antiquity, started in 2006 and were completed in 2016. The Church of the Virgin Mary, located in the northeast of the island, was unearthed during the excavations carried out in 2006-2009. The church, dating to the Early Byzantine Period, has a basilica plan with 3 naves. In this study, 44 coins, among the small finds unearthed during the excavations in the church, were examined. Of the 44 coins found in the church, 36 were identified, and 8 could not be identified due to excessive deterioration. The coins described belong to the Roman, Byzantine and Ottoman Empire Periods. Coins were minted during the dynastic years of 10 different emperors. The coins found in the Virgin Mary Church in Zeytinliada belong to 4 different mints and are in 7 different units. The earliest dated coins belong to AD 276-282, and the latest dated 1861. The majority of the coins are Byzantine coins, which are contemporary with the church, with 32 coins. 16 Byzantine coins are dated to the Early Byzantine Period and 2 Middle Byzantine Period. The coins we examined provide important information about the dating of the building and the coin circulation of the period.

Atıf/Citation: Murat, M. K. (2023). Zeytinliada Meryem Ana Kilisesi'nde Ele Geçen Sikkeler. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 2, 507-522.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Mehmet Kayhan MURAT, kyhmrt@gmail.com

1. Giriş

Marmara Denizi'nde Kapıdağ Yarım Adası çevresinde yer alan birçok irili ufaklı adadan biri olan Zeytinliada, Balıkesir ili Erdek ilçesinde kıydan 250 m açıktaki yer almaktadır (Foto 1). Ada 50x170 m ölçülerinde olup Antik Dönem'de *Artake* ve *Arteceon* adlarıyla anılmıştır (Strabon, Geog. XII. 8. 11; Plinius, 5.44.1.). İlk bilimsel kazıların 2006 yılında başladığı Zeytinliada'da toplamda 8 kazı sezonu çalışmalar yapılmıştır (Öztürk ve Kızırlarslanoğlu, 2009: 1-12; Öztürk ve Kavaz, 2010: 493-510; Öztürk ve Kavaz, 2011: 33-46; Öztürk ve Kavaz, 2012b: 53-68; Öztürk ve Kavaz, 2013: 365-374; Öztürk ve Kavaz, 2014a: 48-59; Öztürk ve Kavaz, 2014b: 223-233; Öztürk vd., 2018: 453-465). Adanın kuzeydoğusunda 2006 yılında başlayan kazı çalışmaları 2009 yılı itibarıyla tamamlanmıştır. Bu alanda gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda Meryem Ana Kilisesi açığa çıkarılmıştır (Öztürk ve Kızırlarslanoğlu, 2009: 1-4; Öztürk ve Kavaz, 2010: 494-497; Öztürk ve Kavaz, 2011: 33-38; Öztürk ve Kavaz, 2012a: 7-25). 3 nefli bazilikal bir plana sahip kilisenin apsis kısmının 1940'lı yıllarda yapılan kayıkhaneye ile ortadan kaldırıldığı düşünülmektedir (Ertüzün, 1998: 214; Kavaz Kındığılı, 2017: 10). Üst yapısı tamamen yıkılan kilisenin beden duvarları kısmen sağlam ele geçmiştir (Foto 2). Kilisenin planı ile kilisede ele geçen mimari parçalar ve küçük buluntular yapının Erken Bizans Dönemi'nde inşa edildiğine işaret etmektedir göstermektedir. Ayrıca kilisede Roma İmparatorluğu Dönemi'ne tarihlenen mimari parçalar ile bazı küçük buluntuların ele geçmesi, alanın inşa edildiği yerde kiliseden önce bir kutsal alan ya da tapınak olabileceğini düşündürmektedir (Öztürk ve Kavaz, 2012a: 18). Bu görüşün yanında alanda bulunan Roma İmparatorluğu Dönemi mimari parçaların alanda kullanılan devşirme malzemeler olması ihtimalide bulunmaktadır.

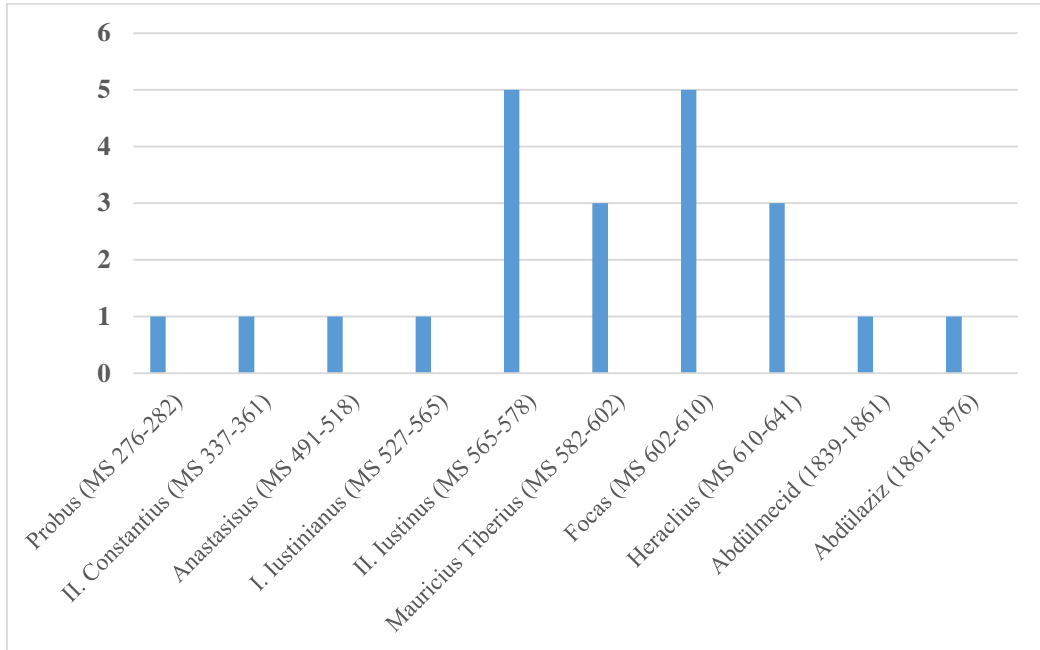
Foto 1. Zeytinliada'nın konumu (HGM Küre)

Foto 2. Meryem Ana Kilisesi (Zeytinliada Kazı Arşivi)

2. Meryem Ana Kilisesi'nde Ele Geçen Sikkeler

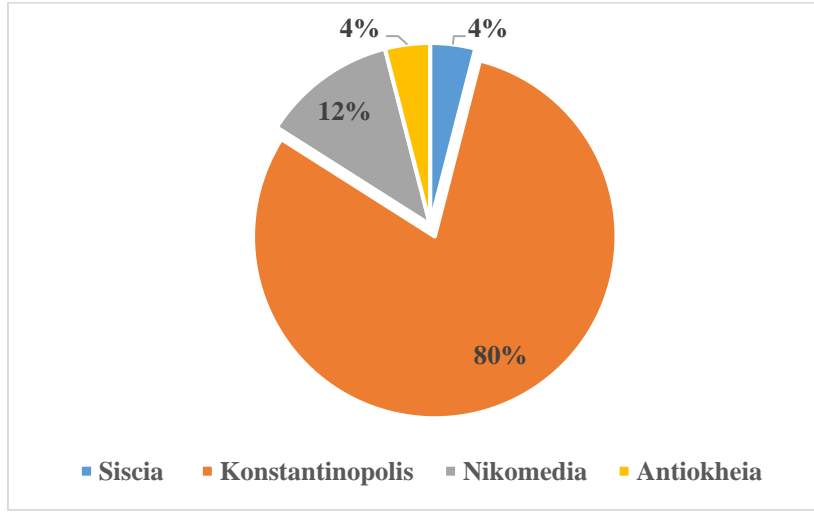
Meryem Ana Kilisesi'nde 2006-2009 yıllarında sürdürülen kazılarda toplam 44 sikke bulunmuştur. Sikkeler kilisenin farklı bölümlerinde 20 cm ile 2,10 m arasında değişen kot seviyelerinde ele geçmiştir. Dağınık bir buluntu şekli ortaya koyan sikkelerin dönem ayırımına gidilmeksizin tanımlanarak yapının kullanım dönemlerine katkıda bulunulması amaçlanmıştır. Bu amaçla tanımlanan sikkelerin katalogu oluşturulmuş, sikkeler kilisede bulunan diğer buluntular ile karşılaştırılmış ve yapının tarihlendirilmesine katkı sunulması amaçlanmıştır. Zeytinliada kazılarının farklı yıllar ile yapı ve alanlarında gerçekleştirilen kazılarda kilise sikkeleri dışında 167 sikke daha ele geçmiştir. Sikkelerden Geç Roma ve Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenen 108 tanesi Erken Bizans şapelinde bulunmuştur. Doğu kazı alanında ise 9 sikke ele geçmiştir ve sikkeler Roma ile Bizans Dönemi'ne tarihlenmektedir. Kilisede ele geçen 44 sikkeden 36'sı tanımlanmış, 8 sikke uğradıkları aşırı korozyondan dolayı tanımlanamamıştır. 36 sikkeden 18'nin imparatoru ve darphanesi, 7'sinin darphanesi ve 4 tanesinin imparatoru tespit edilmiştir. 5 sikkenin ise ön ve arka yüzlerindeki tiplerden tespit edildiği kadarıyla dönemi belirlenmiştir. Katalogda yer alan 2 sikke ise 976 (?) - 1030/35 tarihleri arasında darp edilen A2 grubu Anonim *Follis*'lerdir. Böylelikle Meryem Ana Kilisesi'nde ele geçen sikkelerin %81,2'si teşhis edilirken, %18,8'i aşırı korozyonlu olmaları nedeniyle teşhis edilememiştir. Zeytinliada Meryem Ana Kilisesi'nde bulunan sikkelerin genel kondisyonlarına bakıldığında çok iyi korunmuş değillerdir. Fakat adada ele geçen diğer sikkelere kıyasla tanımlanma yüzdelerine bakıldığında kondisyonları daha iyi durumdadır. Ayrıca Bizans sikkelerine oranla katalogda yer alan Roma ve Osmanlı sikkelerinin daha iyi korunmuş olması malzeme kalitesi ve sikkelerin kullanım süreleri ile alakalı olmalıdır. Meryem Ana Kilisesi'nde bulunan sikkeler Roma, Bizans ve Osmanlı Dönemlerine aittir. Sikkeler bu imparatorluklarda taht sahibi olmuş 10 farklı imparator ve padişahın egemenlik yıllarında darp edilmiştir (Şekil 1). İmparatorluklara göre sikke sayılarına baktığımızda Roma İmparatorluğu 2, Bizans İmparatorluğu 32 ve Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'ne ait 2 sikke bulunmaktadır. İncelenen sikkelerden en erken tarihli sikke ise Osmanlı Padişahı Abdülaziz Dönemi'nde (1861-1876) 1861'de darp edilen sikkedir (Kat. No. 24).

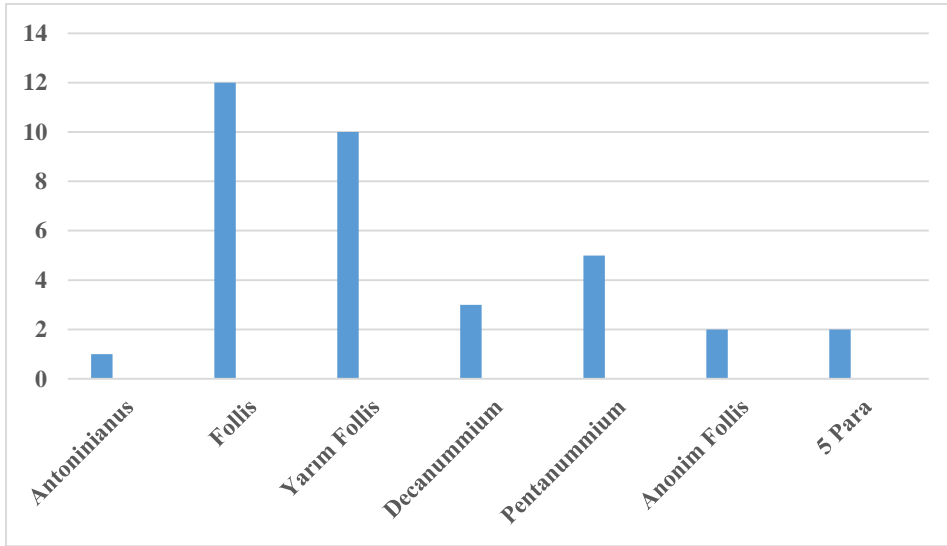
Şekil 1. Sikkelerin imparatorlara göre dağılımı

İncelenen sikkelerin darphanelerine baktığımızda 4 farklı darphane karşımıza çıkmaktadır. Bu darphaneler *Siscia* (1), *Konstantinopolis* (20), *Nikomedia* (3) ve *Antiokheia* (1)'dir (Şekil 2). *Konstantinopolis* darphanesi

20 sikke ile katalogda en fazla sikkesi olan darphanedir¹. Katalogda yer alan 2 Osmanlı sikkesi ve Bizans sikkelerinden de 18 tanesi *Konstantinopolis* darphanesine aittir. *Konstantinopolis*'in sikke sayısının bu denli fazla olması her iki imparatorluğa başkentlik yapmış olması ve özellikle Bizans Dönemi'nde imparatorluğun doğusuna sikke basan darphane olmasıyla alakalıdır (Demirel Gökçalp, 2014: 12). Ayrıca katalogda 1 numarada yer alan Roma İmparatorluğu Dönemi'ne ait ve son derece uzak olan *Siscia* darplı sikke, Roma İmparatorluğu sikkelerinin yoğun dolaşımına bir örnektir. Tamamı bronz olan sikkeler 7 farklı birimde darp edilmiştir. Kilisede ele geçen sikkeler *antoninianus*, *follis*, *yarım follis*, *decanummium*, *pentanummium*, anonim *follis* ve 5 para birimindedir (Şekil 3).

Şekil 2. Sikkelerin darphanelere göre dağılımı

Şekil 3. Sikkelerin birimlere göre dağılımı

Zeytinliada Meryem Ana Kilisesi'nde ele geçen sikkeleri bölgede ve yakın bölgede ele geçen ve müzelerde bulunup yayınları yapılan sikkelerle karşılaştırma yapmamızda fayda vardır. Bu amaçla öncelikle Zeytinliada Meryem Ana Kilisesi'nde bulunan sikkeleri adanın Antik Dönem'de sınırları içerisinde bulunduğu *Mysia*

¹ Bizans İmparatorluğunun başkenti olan Konstantinopolis aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nda başkentlik yapmıştır. Katalogda yer alan 2 adet Osmanlı sikkesi Osmanlı Dönemi'nde Konstantiniyye adıyla anılan Konstantinopolis'te darp edildiğinden dolayı sikkeler Konstantinopolis darphanesi altında incelenmiştir.

Bölgesi'nde ele geçen sikkeler ile karşılaştırmak gerekmektedir. Zeytinliada'ya en yakın antik kent *Kyzikos*'tur. *Kyzikos* kazılarında ele geçen sikkelerden bir Geç Roma Definesi yayımlanmıştır (Meral ve Yavuz, 2017: 550-568). Geç Roma Dönemi sikkelerinden oluşan definede katalogumuzda yer alan Roma Dönemi sikkeleri ile benzer sikkeler yer almaktadır. *Mysia* Bölgesi kentlerinde *Allionai* kazılarında çok sayıda sikke ele geçmiştir. Yayımlanan sikkeler arasında Zeytinliada Meryem Ana Kilisesi'nde ele geçen sikkelerde olduğu gibi Roma, Bizans ve Osmanlı İmparatorluğu sikkeleri yer almaktadır (Tekin ve Erol-Özdizbay, 2012: 347-401; Tekin ve Erol-Özdizbay, 2013: 299-331; Tekin ve Erol-Özdizbay, 2014: 293-336; Tekin ve Erol-Özdizbay, 2016: 117-146). Özellikle *Allionai* Bizans sikkelerine baktığımızda Erken Bizans Dönemi'ndeki yoğunluğun Heraclius Dönemi'nde kısmi kesintiye uğradığı görülmektedir. Aynı durum Zeytinliada Meryem Ana Kilisesi'nde ele geçen sikkeler içinde geçerlidir. Erken Bizans Dönemi'nin sonuna doğru sikkelerdeki kesinti *Pergamon* kazılarında ele geçen sikkelerde de görülmektedir (Demirel Gökalp, 2018: 83). *Mysia* Bölgesi'ndeki bu durumun Sasani saldırıları ile açıklanması kuvvetle muhtemeldir (Demirel Gökalp, 2018: 86; Keleş ve Oyarçin, 2020: 55-56). Zeytinliada Meryem Ana Kilisesi'nde ele geçen sikkeleri adanın konumu itibarıyla *Troas* Bölgesi'nde bulunan sikkeler ile benzerliklerine bakmamız verilerimizi güçlendirecektir. *Troas* Bölgesi'nin *Parion* Kenti'nde yapılan kazılarda çok sayıda sikke ele geçmiş ve bu sikkelerin birçoğu yayımlanmıştır. *Parion* sikke yayımlarına bakıldığında Geç Roma ile Erken Bizans Dönemi sikkelerinin yoğunlukta olduğu görülmektedir (Keleş vd., 2014: 21-36; Keleş vd., 2015: 53-68; Oyarçin, 2016: 181-191; Oyarçin, 2017: 239; Keleş ve Oyarçin, 2019a: 335-358; Keleş ve Oyarçin, 2019b: 335-358; Keleş ve Oyarçin, 2020: 51-66; Oyarçin, 2020: 619-628; Keleş ve Oyarçin, 2021: 391-422). Özellikle *Parion*'da ele geçen sikkelerden Bizans sikkeleri Zeytinliada Meryem Ana Kilisesi'nde bulunan sikkelerle imparatorlar, darphaneler ve birimlere göre dağılımları açısından yakın özellikler göstermektedir. *Troas* Bölgesi kentlerinden *Assos* kazılarında ele geçen Bizans sikkelerinde de yukarıda bahsettiğimiz benzerlikler görülmektedir (Keleş ve Oyarçin, 2020: 55). Zeytinliada Meryem Ana Kilisesi'nde ele geçen sikkeler ile karşılaştıracığımız sikkeler arasında *Apollon Smintheion* Kutsal Alanı'nda ele geçen sikkelerde yer almaktadır. *Smintheion*'da bulunan sikkelere baktığımızda Hellenistik Dönem'den Osmanlı Dönemi'ne değin sikkeler ele geçmiştir (Çizmeli-Öğün, 2004: 25-37). *Smintheion* sikkelerinin Zeytinliada Meryem Ana Kilisesi'nde ele geçen sikkeler ile dönem karşılaştırması yapıldığında *Smintheion* Roma İmparatorluk sikkelerinin MS 4. ve 5. yüzyıllarda, Bizans sikkelerinin ise Erken Bizans Dönemi'nde yoğunlaştığı görülmektedir. Katalogda incelediğimiz sikkeler ile benzer özellikleri taşıyan çok sayıda sikke de müzelerde ve koleksiyonerlerde bulunmaktadır. Karşılaştırmada ele alacağımız müzeler ve koleksiyonerler Zeytinliada'nın bulunduğu Balıkesir ve çevre illerinde yer almaktadır. Bursa, Bilecik, Bolu, Kocaeli, İzmir, Kütahya ve Manisa'da yer alan müze ve koleksiyoner sikkeleri bu benzerliğe örnek teşkil etmektedir (Kılıç, 2011: 503-510; Ünal, 2004: 119-137; Canuyar-Ünal, 2005: 155-168; Demirel Gökalp ve Kılıç, 2011: 251-263; Ünal, 2012; Demirel Gökalp, 2014: 11-28; Demirel Gökalp, 2017; Ünal vd., 2017; Karanfil, 2019; Mercanoğlu, 2022: 178-194). Müzelerde bulunup yayımlanan çok sayıda sikke gerek dönem yoğunluğu gerekse gösterdikleri özellikler bakımından katalogda incelediğimiz Bizans sikkeleri ile yakın benzerlik içerisindedir.

3. Katalog

Probus (MS 276-282)

Siscia

MS 276-282

Ö.y.: IMPCMAVRPRO-BVSPFAVG; İmparatorun ışın taçlı ve giyimli büstü sağa, sağ elinde kartallı asa tutuyor.

A.y.: VIRTVS-PROBIAVG; İmparator at üstünde sola, kalkanlı ve mızraklı, yerde düşman askeri. Kesimde: XXIP

1. AE Antoninianus, 24 mm, 3,78 g, Ky. 12, Kazı Env. No.: ZA08DK11.

Ref.: RIC V. II, s. 106, 818.

II. Constantius (MS 337-361)

Darphane belirsiz

MS 337-361

Ö.y.: DNCON[STAN-T]IVSPFAVG; İmparatorun inci diademli, giyimli ve zırhlı büstü sağa.

A.y.: [FELTE]MP REPARATIO; Asker, ayakta, kalkanlı ve mızraklı, yerde düşman.
2. AE Follis, 19 mm, 2,91 g, Ky. 6, Kazı Env. No.: ZA08DK2.

Anastasius (MS 491-518)

Konstantinopolis

MS 498-518

Ö.y.: DNANAS[TA- SIVSPPAVC]; İmparatorun diademli, zırhlı ve paludamentumlu büstü sağa.

A.y.: K, solda haç, üstte ve altta yıldız, sağda officina harfi A

3. AE Yarım Follis, 25 mm, 9,85 g, Ky. 6, Kazı Env. No.: ZA07DK5.

Ref.: DOC I, s. 16, 21a.2.

I. Iustinianus (MS 527-565)

Nikomedia

MS 527-538

Ö.y.: DNIVSTI[NI- ANVSPPA]VC; İmparatorun diademli, zırhlı ve paludamentumlu büstü sağa.

A.y.: M, üstte, sağda ve solda haç, altta officina harfi B. Kesimde: NIKM

4. AE Follis, 29 mm, 15,30 g, Ky. 6, Kazı Env. No.: ZA06DK1.

Ref.: DOC I, s. 110, 110.1.

II. Iustinus (MS 565-578)

Konstantinopolis

MS 565-578

Ö.y.: İmparatorun monogramı.

A.y.: € , sağda A

5. AE Pentanummium, 14 mm, 1,78 g, Ky. 6, Kazı Env. No.: ZA09DK10.

Ref.: DOC I, s. 218, 60a.3.

MS 565-578

Ö.y.: İmparatorun monogramı.

A.y.: € , sağda A

6. AE Pentanummium, 13 mm, 1,56 g, Ky. 6, Kazı Env. No.: ZA08DK7.

Ref.: DOC I, s. 218, 60a.5.

MS 565-578

Ö.y.: İmparatorun monogramı.

A.y.: € , sağda A

7. AE Pentanummium, 13 mm, 1,3 g, Ky. 12, Kazı Env. No.: ZA08DK12.

Ref.: DOC I, 218, 60a.5.

MS 565-578

Ö.y.: İmparatorun monogramı.

A.y.: € , sağda B

8. AE Pentanummium, 16 mm, 2,08 g, Ky. 12, Kazı Env. No.: ZA06DK3.

Ref.: DOC I, 219, 60b.3.

Belirsiz darphane

Ö.y.: DNIV[STI- NVSPPAV]C; II. Iustinus solda, Sophia sağda, cepheden, tahta oturuyorlar, başlarında mimbus.

A.y.: K, solda A/N/N/O, üstte yıldız.

9. AE Yarım Follis, 25 mm, 9,87 g, Ky. 12, Kazı. Env. No.: ZA07DK9.

Mauricius Tiberius (MS 582-602)

Konstantinopolis

MS 601-602

Ö.y.: [ON]MAVRIC[I-TI]bERPPAVC; İmparatorun büstü cepheden, konsül cüppesi giyimli ve haçlı taçlı, sağ elinde mappa, sol elinde kartallı asa tutuyor.

A.y.: M, solda A/N/N/O, üstte yıldız, altta officina harfi B, sağda yıl rakamı XX. Kesimde: CON

10. AE Follis, 24 mm, 12,35 g, Ky. 7, Kazı Env. No: ZA09DK2.

Ref.: DOC I, s. 310, 43b.

MS 583-584

Ö.y.: ONMAV- RIC[PPA]VC; İmparatorun büstü cepheden, zırlı ve haçlı taçlı, sağ elinde haçlı globus tutuyor.

A.y.: K, solda A/N/N/O, üstte haç, sağda yıl rakamı II, altta officina harfi A

11. AE Yarım Follis, 21 mm, 4,23 g, Ky. 7, Kazı Env. No.: ZA09DK15.

Ref.: DOC I, s. 311, 47a.

MS 582-602

Ö.y.: [DNTI]bERPPAV; İmparatorun büstü cepheden, zırlı ve haçlı taçlı, elleri görünmüyor.

A.y.: I, üstte haç, solda yıldız, sağda officina harfi A. Kesimde: CON

12. AE Decanummium, 17 mm, 3,78 g, Ky. 12, Kazı Env. No.: ZA07DK1.

Ref.: DOC I, s. 316, 64a.

Focas (MS 602-610)

Konstantinopolis

MS 603-604

Ö.y.: ΔNFOC[AS-PERPAVC]; İmparatorun büstü cepheden, konsül cüppesi giyimli ve haçlı taçlı, sağ elinde mappa, sol elinde haç tutuyor.

A.y.: XXXX, üstte yıldız, sağda yıl rakamı II. Kesimde: CO[NΔ]

13. AE Follis, 22 mm, 4,65 g, Ky. 6, Kazı Env. No.: ZA07DK7.

Ref.: DOC II/I, s. 163, 26c.

MS 603-610

Ö.y.: ΔNFOCAS- PE[RPAVC]; İmparatorun büstü cepheden, konsül cüppesi giyimli ve haçlı taçlı, sağ elinde mappa, sol elinde haç tutuyor.

A.y.: XX, üstte yıldız. Kesimde: CONA

14. AE Yarım Follis, 23 mm, 6,14 g, Ky. 11, Kazı Env. No.: ZA06DK2.

Ref.: DOC II/I, s. 167, 36a.

MS 603-610

Ö.y.: ΔNFOC[AS-PERPAVC]; İmparatorun büstü cepheden, konsül cüppesi giyimli ve haçlı taçlı, sağ elinde mappa, sol elinde haç tutuyor.

A.y.: XX, üstte yıldız. Kesimde: CONA

15. AE Yarım Follis, 24 mm, 6,37 g, Ky. 12, Kazı Env. No.: ZA07DK2.

Ref.: DOC II/I, s. 167, 36c.1.

Belirsiz darphane

MS 602-610

Ö.y.: []EAV; Solda Focas, sağ elinde haçlı globus tutuyor, sağda Leontia, sağ elinde çarpraz haçlı asa tutuyor, ikisi de ayakta.

A.y.: K, üstte haç.

16. AE Yarım Follis, 24 mm, 7,93 g, Ky. 6, Kazı Env. No.: ZA09DK6.

MS 604-605

Ö.y.: []AS; İmparatorun büstü cepheden, zırhlı, paludamentumlu ve haçlı taç giyimli, sağ elinde haç tutuyor.
A.y.: K, solda A/N/N/O, sağda yıl rakamı III
17. AE Yarım Follis, 24 mm, 8,15 g, Ky. 7, Kazı. Env. No.: ZA09DK13.

Heraclius (MS 610-641)

Konstantinopolis

MS 614-615

Ö.y.: ddNN[hERACLI-ϷSEThERACONSTP]AV; Heraclius solda, Heraclius Constantine sağda, ikisi de ayakta, her

ikisi de khlamys giyimli ve haçlı taçlı, sağ ellerinde haçlı globus tutuyorlar, başlarının arasında haç.

A.y.: M, solda A/N/N/O, sağda yıl rakamı Ϸ, altta officina harfi A. Kesimde: CON

18. AE Follis, 32 mm, 16,57 g, Ky. 6, Kazı Env. No.: ZA08DK3.

Ref.: DOC II/I, s. 283, 80a.1.

Nikomedia

MS 612-613

Ö.y.: ddN[NhERACLI-VShERAC]ONS; Heraclius solda, Heraclius Constantine sağda, ikisi de ayakta, her ikisi de khlamys giyimli ve haçlı taçlı, sağ ellerinde haçlı globus tutuyorlar, başlarının arasında haç.

A.y.: M, solda A/N/N/O, üstte haç, sağda yıl rakamı I/II, altta officina harfi B. Kesimde: NIKO

19. AE Follis, 30 mm, 14,78 g, Ky. 7, Kazı Env. No.: ZA09DK9.

Ref.: DOC II/I, s. 318, 158b.1.

MS 612-613

Ö.y.: [ddNNhERACLI-VShER]ACONS; Heraclius solda, Heraclius Constantine sağda, ikisi de ayakta, her ikisi de khlamys giyimli ve haçlı taçlı, sağ ellerinde haçlı globus tutuyorlar, başlarının arasında haç.

A.y.: M, solda A/N/N/O, üstte haç, sağda yıl rakamı I/II, altta officina harfi B. Kesimde: NIKO

20. AE Follis, 30 mm, 15,53 g, Ky. 6, Kazı Env. No.: ZA07DK6.

Ref.: DOC II/I, s. 318, 158b.2.

Anonim Follis

Sınıf: A2

MS 976-1025

Ö.y.: +EMMA-NOVHA, İsa'nın büstü, cepheden, haç nimbuslu, himation ve tunik giyimli. Sağ eli pelerinin içerisinde takdis pozisyonunda, sol elinde kapağında nokta süslemeli İncil. Sol ve sağ boşlukta: IC XC

A.y.: +IHϷϷ/XRISϷϷ/BASILEϷ/BASILE

21. AE Anonim Follis, 30 mm, 10,24 g, Ky. 12, Kazı Env. No.: ZA08DK13.

Ref.: DOC III, s. 663, A2.31.1.

MS 976-102.

Ö.y.: +EMMA-NOVHA, İsa'nın büstü, cepheden, haç nimbuslu, himation ve tunik giyimli. Sağ eli pelerinin içerisinde takdis pozisyonunda, sol elinde kapağında nokta süslemeli İncil. Sol ve sağ boşlukta: IC XC

A.y.: +IHϷϷ/XRISϷϷ/BASILEϷ/BASILE

22. AE Anonim Follis, 30 mm, 10,24 g, Ky. 12, Kazı Env. No.: ZA09DK17.

Ref.: DOC III, s. 663, A2.31.1.

Abdülmeçid (1839 - 1861)

Kostantiniyye

H. 1255/16- M. 1839

Ö.y.: Abdülmeçid'in tuğrası, altta sene 16.

A.y.: Ortada rakamla 5, etrafında; azze nasruhu duribe fi Kostantiniyye 1255.

23. AE 5 para, 31 mm, 10,15 g, Kazı Env. No.: ZA09DK5.
Ref.: Pere 1968, s. 261, 906.

Abdülaziz (1861 – 1876)

Kostantiniyye

H. 1277/4 – M. 1861

Ö.y.: Abdülaziz'in tuğrası, altta sene 4.

A.y.: Ortada rakamla 5, etrafında; azze nasruhu duribe fi Kostantiniyye 1277.

24. AE 5 para, 35 mm, 22,15 g, Kazı Env. No.: ZA08DK5.

Ref.: Pere 1968, s. 269, 948.

3.1. Darphanesi Tespit Edilen Erken Bizans Sikkeleri

Konstantinopolis

Ö.y.: İmparator ayakta, sol elinde haç tutuyor.

A.y.: M. Kesimde: CON

25. AE Follis, 25 mm, 8,54 g, Ky. 12, Kazı Env. No.: ZA07DK4.

Ö.y.: İmparator büstü cepheden.

A.y.: Solda yıldız. Kesimde: CON

26. AE 20 mm, 6,8 g, Ky. 12, Kazı. Env. No.: ZA08DK1.

Ö.y.: İmparator büstü cepheden.

A.y.: I, solda yıldız, üstte haç. Kesimde: CON

27. AE Decanummium, 18 mm, 5,4 g, Ky. 3, Kazı Env. No.: ZA08DK6.

Ö.y.: Belirsiz.

A.y.: M, üstte haç. Kesimde: CON

28. AE Follis, 26 mm, 8,21 g, Ky. 6, Kazı. Env. No.: ZA09DK3.

Ö.y.: Belirsiz.

A.y.: M, altta officina harfi Δ. Kesimde: CON

29. AE Follis, 27 mm, 8,35 g, ky. 12, ZA09DK8.

Ö.y.: İmparator büstü cepheden.

A.y.: M, üstte haç. Kesimde: CON

30. AE Follis, 28 mm, 9,12 g, Ky. 5, Kazı. Env. No.: ZA09DK14.

Antiokheia

Ö.y.: İmparator büstü cepheden, sol elinde haç.

A.y.: M, solda A/N/N/O, sağda yıl rakamı ЧIII. Kesimde: THEVP

31. AE Follis, 27 mm, 8,87 g, Ky. 7, Kazı. Env. No.: ZA09DK16.

3.2. İmparatoru ve Darphanesi Belirlenemeyen Erken Bizans Sikkeleri

Ö.y.: Belirsiz.

A.y.: K

32. AE Yarım Follis, 22 mm, 8,17 g, Ky. ?, ZA07DK3.

Ö.y.: İmparator büstü cepheden, sağ elinde haç tutuyor.

A.y.: K, üstte haç.

33. AE Yarım Follis, 24 mm, 9,57 g, Ky. 3, ZA08DK4.

Ö.y.: İmparator büstü cepheden.

A.y.: I, solda A/N/N/O

34. AE Decanummium, 16 mm, 4,85 g, Ky. 12, ZA08DK9.

Ö.y.: İmparator büstü, cepheden, sol elinde haç tutuyor.

A.y.: K, solda A/N/N/O, üstte haç, sağda yıl rakamı X

35. AE Yarım Follis, 26 mm, 9,82 g, Ky. 6, ZA08DK15.

Ö.y.: İmparatorun monogramı.

A.y.: €

36. AE Pentanummium, 14 mm, 1,96 g, Ky. 6, ZA08DK10.

3.3. Belirsiz

37. AE, 30 mm, 14,75 g, Kazı Env. No.: ZA09DK1

38. AE, 28 mm, 13,27 g, Kazı Env. No.: ZA09DK4

39. AE, 24 mm, 9,25 g, Kazı Env. No.: ZA07DK8

40. AE, 24 mm, 9,32 g, Kazı Env. No.: ZA09DK12

41. AE, 23 mm, 8,65 g, Kazı Env. No.: ZA08DK14

42. AE, 23 mm, 8,82 g, Kazı Env. No.: ZA08DK8

43. AE, 19 mm, 7,18 g, Kazı Env. No.: ZA09DK7

44. AE, 14 mm, 1,78 g, Kazı Env. No.: ZA09DK11

Katalog Fotoğrafları

1

2

3

4

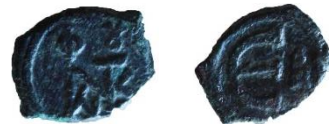
5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

4. Sonuç

Adanın kuzeydoğusunda 2006 yılında başlayan kazılar 2009 yılı itibariyle sonlandırılmıştır. Kazılar sonucunda açığa çıkartılan 3 nefli bazilikal planlı kilisede çok sayıda mimari ve küçük buluntu ele geçmiştir. Kilisede ele geçen mimari parçalardan ve küçük buluntulardan hareketle kilisenin Erken Bizans Dönemi'nde MS 5. yüzyılda inşa edildiği tespit edilmiştir (Öztürk ve Kavaz, 2012a: 18). Kilisede Bizans Dönemi dışında Roma İmparatorluğu Dönemi'ne ait mimari parçalar ele geçen buluntular arasındadır. Bu durum yapının kiliseden önce Roma İmparatorluğu Dönemi'nde farklı bir amaçla kullanıldığını göstermektedir (Öztürk ve Kavaz, 2012a: 18).

Kiliseden ele geçen 44 sikkeden tanımlanan 36 sikkenin 32 tanesi Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenmektedir. Roma İmparatorluğu Dönemi'ne tarihlenen 2 sikkenin alanda bulunması yukarıda değindiğimiz kullanımın yanı sıra kilisenin erken dönemlerinde sikkelerin tedavülde olduğu ile açıklanabilir. Tek başına kesin bir bilgi vermeyen bu 2 sikkenin alanda ele geçen aynı dönem mimari parçalar ile karşılaştırılması, yapının kiliseden önce farklı bir amaçla kullanıldığı görüşünü desteklemektedir. Bizans Dönemi sikkelerine baktığımızda Kat. No. 17 ve 18'de yer alan anonim *follis* dışındaki sikkeler Erken Bizans Dönemi içerisinde hüküm sürmüş imparatorlara aittir. İncelediğimiz sikkeler kiliseden ele geçen küçük buluntular ile karşılaştırılarak yapının tarihlendirilmesine katkılar sunulmuştur². Kilise içerisinde çok sayıda farklı tipte ele geçen mezarlar ve bazı mezarlardaki mezar hediyeleri de Erken Bizans Dönemi'ni göstermektedir (Güloğlu ve Murat, 2022: 77-88). Böylelikle kilisede ele geçen buluntular birbirleriyle karşılaştırıldığında aynı dönemi vermesi yukarıda bahsedilen, yapının MS 5. yüzyıldaki inşa tarihini doğrulamaktadır. Erken Bizans Dönemi'ne ait sikkelerin *Heraclius* Dönemi'nde kesintiye uğraması kilisenin terkedildiği düşüncesini akla getirmektedir. Fakat karşılaştırma kısmında verdiğimiz sikke örneklerinde de söz konusu dönemlerde sikkelerde kesilme ya da azalma görülmektedir. Dolayısıyla kilisede ele geçen sikkelerde *Heraclius* Dönemi'nden itibaren görülen kesilme Zeytinliada Meryem Ana Kilisesi'nde ele geçen sikkelere has bir durum değildir. Bahsedilen tarihlerde sikkelerde görülen kesilme Anadolu'ya Sasanilerin saldırıları ve Bizans'ın içine girdiği karanlık dönem ile ilişkilendirilmektedir (Tek, 2015: 120; Demirel-Gökalp, 2017: 382; Keleş ve Oyarçin, 2020: 55-56).

Zeytinliada Erken Bizans sikkelerinde MS 7. yüzyılda görülen kesilme sonrası adada ele geçen sikkelerin en erken tarihlisi 10-11. yüzyıllara tarihlenen anonim *follis*lerdir. Meryem Ana Kilisesi'nde ele geçen 2 adet 10-11. yüzyıllara ait anonim *follis*ler ile aynı dönemleri işaret eden bazı mimari parçalar kilisenin 10-11. yüzyıllarda kullanıma devam ettiği düşüncesini akla getirmektedir. Fakat kilisede kullanımın devam ettiğini gösteren başka herhangi bir kanıtın olmaması bu düşüncenin kesin olarak kabul görmesini engellemektedir. Zeytinliada'da bulunan ve şifalı olduğuna inanılan ayazmalardaki sıcak sular adanın Bizans Dönemi'nden günümüze değin şifa dileyenlerin uğradıkları bir yer olduğu bilinmektedir (Kavaz Kındığılı, 2022: 289-300).

² Kilisede ele geçen küçük buluntular arasında çok sayıda seramik, metal ve cam eserler yer almaktadır. Bkz. Öztürk – Kavaz, 2012a: 72, 78.

Bu durum bize adanın ada dışındaki halk tarafından da sık sık ziyaret edildiğini göstermektedir. Böylelikle adanın yerleşim dönemi dışında farklı amaçla kullanıldığı görülmektedir. Osmanlı Dönemi'nde de ayazma sularının şifalı olduğuna inanılmaktaydı ve bu durum söz konusu dönemde çeşitli yazılı metinlere konu olmuştur (Kahraman, 2010: 394, 87b). Ayrıca Osmanlı Dönemi'nde ada da yerleşimin olduğuna dair bir kanıt bulunmamaktadır. Bundan dolayı yukarıda anonim *folles* için varsayılan durumu kilisede ele geçen 2 adet Osmanlı sikkesinde de görmekteyiz. Osmanlı sikkelerinin de ayazma bağlantılı adaya gerçekleştirilen ziyaretlerden kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak Zeytinliada Meryem Ana Kilisesi'nde ele geçen sikkeler yapının inşa tarihi ve kullanım dönemleri ve ada hakkında önemli bilgiler vermektedir. Katalogda incelenen sikkeler diğer arkeolojik buluntular ile değerlendirildiğinde kilisenin ve kilisenin üzerinde yer aldığı Zeytinliada'nın farklı dönemlerde çeşitli amaçlarla kullanıldığını göstermektedir. Yukarıda bahsettiğimiz gibi sikkelerin genel çoğunluğunu oluşturan Erken Bizans sikkeleri kilisede ele geçen buluntular ile bir bütün olarak değerlendirildiğinde kilisenin MS 5-7. yüzyıllarda yoğun bir kullanıma sahne olduğunu göstermektedir. Ayrıca Zeytinliada'da ele geçen sikkeler adanın bulunduğu bölge ve yakın bölgelerde ele geçen sikkeler ile dönem yoğunluğu olarak yakın benzerlik içerisindedir.

Kaynaklar

- Canuyar Ünal, C. (2005). İzmir İli Ve İlçeleri (Bergama, Efes, Ödemiş, Tire Müzeleri) Örnekleri İle I. Dönem Bizans Sikkeleri (5. Yüzyıl Sonu – 8. Yüzyıl Ortası). N. Başgelen (Ed.). *Bilim Eşiği 2, Sanat Tarihinde Gençler 2004 Semineri* içinde (155-168 ss), İstanbul.
- Çizmeli Ögün, Z. (2004). Smintheion Kazıları Sikke Buluntuları, *Anadolu* 26, 25-37.
- Demirel Gökalp, Z. ve Kılıç, S. (2011). Heraclius'un Follisleri; Bolu Arkeoloji Müzesi Örnekleri, A. C. Erel, B. İşler, N. Peker, G. Sağır (Ed.), *Anadolu Kültürlerinde Süreklilik Ve Değişim, Dr. A. Mine Kadioğlu'na Armağan* içinde (251-263. ss), Ankara.
- Demirel Gökalp, Z. (2014). Bilecik Müzesindeki Bizans Bronz Sikkeleri, *TÜBA-KED (12/2014)*, 11-28.
- Demirel Gökalp, Z. (2017). *Kütahya Müzesi Bizans Sikkeleri*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara.
- Demirel Gökalp Z. (2018). Antik Phrygia'da Bizans Sikke Dolaşımı, *STD XXVI (2)*, 379-393.
- Demirel Gökalp, Z. (2018). Anadolu'nun Ege Kıyılarında Erken Bizans Dönemi Sikke Dolaşımı, C. Ünal, A. Ersoy, C. Gürbıyık, B. K. Kasalı (Ed.), *Ege Dünyası Liman Kentleri Sikke, Mühür ve Ağırlıkları* içinde (83-98 ss), Manisa Celal Bayar Üniversitesi Yayınları, 32, Manisa.
- DOC I, (1966). *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Volume I, Anastasius to Maurice 491-602*, Alfred R. Bellinger ve Philip Grierson (Ed.), Washington.
- DOC II/I, (1966). *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Volume II, Phocas to Theodosius III 602-717, Part 1, Phocas and Heraclius (602-641)*, Alfred R. Bellinger ve Philip Grierson (Ed.), Washington.
- DOC III/II, (1973). *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Volume II, Phocas to Theodosius III 602-717, Part 1, Phocas and Heraclius (602-641)*. Alfred R. Bellinger ve Philip Grierson (Ed.), Washington.
- Ertüzün, R. M. (1998). *Kapıdağı Yarımadası ve Çevresindeki Adalar*, İstanbul.
- Güloğlu, G. ve Murat, M. K. (2022). Zeytinliada Meryem Ana Manastırı Mezar Tipleri, M. Bayyigit, M. Özkan, A. A. Çanakcı, A. H. A. Abdelghany, M. Polat, L. Cengiz (Ed.), *Geçmişten Günümüze Balıkesir'in Kültürel Mirası 3* içinde (77-88 ss), Konya.
- Kahraman S. A. (2010). *Evliya Çelebi Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. İstanbul.
- Karanfil, S. (2019). *Kocaeli Müzesi'ndeki Bizans Sikkeleri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Kavaz Kındığılı, B. (2017). *Zeytinliada Geç Roma ve Bizans Seramikleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kavaz Kındığılı, B. (2022). Zeytinliada Manastırı'nda Su Kültü ve Aziz Tryphonos, *Cedrus X*, 289-300.
- Keleş, V., Yılmaz, A., Oyarçın, K. (2014). Parion Roma Hamamı 2013 Kazıları ve Sikke Buluntuları, *Arkeoloji ve Sanat*, 147, 21-36.
- Keleş, V., Yılmaz, A., Oyarçın, K. (2015). Parion Roma Hamamı 2014 Kazıları ve Sikke Buluntuları, *Arkeoloji ve Sanat*, 150, 53-68.
- Keleş, V. ve Oyarçın, K. (2019). Parion Odeion'undan Bir Geç Roma Definesi, *TÜBA-AR 24*, 189-208.
- Keleş, V. ve Oyarçın, K. (2019). Anonymous Folles Found in Parion Excavations, *SELEVCIA IX*, 335-358.

- Keleş, V. ve Oyarçin, K. (2020). Akropol Doğu (İç) Sur Yangın Tabakasında Bulunan Sikkeler Işığında Parion'da Tahribat İzleri Üzerine Bir Ön Değerlendirme, *TÜBA-KED* 22/2020, 51-66.
- Keleş, V. ve Oyarçin, K. (2021). Parion Tiyatrosu Hyposcaenium Bölümünden Ele Geçen Geç Roma Dönemi Sikkeleri Üzerine Değerlendirmeler, *OLBA XXIX*, 391-422.
- Kılıç, S. (2011). Bolu Arkeoloji Müzesi'ndeki Bizans Bronz Sikkeleri, *XV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu* içinde (503-510 ss), Eskişehir.
- Meral, K. ve Yavuz, E. (2017). Kyzikos Hadrian Tapınağı'nda Bulunan Geç Roma Definesi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10 (52), 550-568.
- Mercanoğlu, F. (2022). Bursa Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Herakleios Dönemi Sikkeleri, *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi* 6/16, 178-194.
- Oyarçin, K. (2016). Parion Tiyatrosu Sikkeleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme, C. Başaran, H.E. Ergürer (Ed.), *Parion Roma Tiyatrosu* içinde (181-191 ss) İstanbul.
- Oyarçin, K. 2017. *Parion'da 2005-2014 Yılları Arasında Ele Geçen Geç Roma ve Erken Bizans Dönemi Sikkeleri (MS 3.-7. YY)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Oyarçin, K. 2020. The Early Byzantine Period of Parion in Ligth of Numismatic Data, V. Keleş (Ed.), *Propontis ve Çevre Kültürleri* içinde (ss. 619-628), İstanbul.
- Öztürk, N. ve Kızırlaranoğlu, A. (2009). Zeytinliada 2007 Yılı Kazı Çalışmaları, *30. Kazı Sonuçları Toplantısı* 2. içinde (1-12 ss). Ankara.
- Öztürk, N. ve Kavaz, B. (2010). Zeytinliada 2008 Yılı Kazı Çalışmaları, *31. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt* içinde (493-510 ss). Ankara.
- Öztürk, N. ve Kavaz, B. (2011). Zeytinliada Kazısı 2009 Yılı Çalışmaları, *32. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt* içinde (33-46 ss). Ankara.
- Öztürk, N. ve Kavaz, B. (2012). *Erdek Zeytinliada Meryemana Manastırı*, Banmat Matbaacılık, Bandırma.
- Öztürk, N. ve Kavaz, B. (2012). Zeytinliada 2010 Yılı Kazı Çalışmaları ve Arkeopark Projesi, *33. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt* içinde (53-68 ss), Ankara.
- Öztürk, N. ve Kavaz, B. (2013). Zeytinliada 2011 Yılı Kazı Çalışmaları ve Arkeopark Projesi, *34. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt* içinde (365-374 ss), Çorum.
- Öztürk, N. ve Kavaz, B. (2014). Zeytinliada 2012 Yılı Kazı Çalışmaları ve Arkeopark Projesi, *35. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt* içinde (48-59 ss), Muğla.
- Öztürk, N. ve Kavaz, B. (2014). Zeytinliada 2013 Yılı Kazı Çalışmaları ve Arkeopark Projesi, *36. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt* içinde (223-233 ss), Ankara.
- Öztürk, N., Çekilmez, M., Kavaz Kındıgılı, B., Güloğlu, G., Murat, M. K., Özcihan, İ., Takunyacıoğlu, B. (2017). Zeytinliada 2016 Yılı Kazı Çalışmaları ve Arkeopark Projesi, *39. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt* içinde (453-465 ss), Bursa.
- Pere, N. (1968). *Osmanlılarda Madeni Paralar*, Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul.
- Plinius, *Naturalis Historia I-X*. (Çev. H.R. Rackham, W.H.S. Jones, D.E. Eichholz), London, 1971.
- RIC V. II. (1968). Harold Mattingly-Edward A. Sydenham-P.H. Webb, *The Roman Imperial Coinage Vol. V Part II. Probus to Amandus*, London.
- Strabon, *Geographica: Antik Anadolu Coğrafyası*, (Kitap: XII, XIII, XVI), (Çev. Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2015.
- Tek, A. T. (2015). Side Sikkeleri Buluntuları Işığında MS 622/3'de Pamphylia'ya "Olası" Bir Sasani Saldırısı, *Colloquium Anatolicum 2015/14*, 116-129.
- Tekin, O. ve Erol Özdizbay, A. (2012). Coins from Alliano Excavations: Campaign of 1998, *CollAn. XI*, 347-401.
- Tekin, O. ve Erol Özdizbay, A. (2013). Coins from Alliano Excavations: Campaign of 1999, *CollAn. XII*, 299-331.
- Tekin, O. ve Erol Özdizbay, A. (2014). Coins from Alliano Excavations: Campaign 2000, *CollAn. XIII*, 293-336.
- Tekin O. ve Erol Özdizbay A. (2016). Coins from Alliano Excavations: Campaign 2001, *Anatolia Antiqua XXIII*, 117-146.
- Ünal, C. (2004). Ödemiş Müzesinden Bir Grup I. Iustinianus ve II. Iustinos Dönemi Sikkeleri, *Sanat Tarihi Dergisi*, XIII/2, 119-137.
- Ünal, C. (2012). *Manisa Müzesi Bizans Sikkeleri*, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Yayınları, No:3, Manisa.
- Ünal, C., Tatar, Ö., Toy, M. (2017). *Tunay Demran Koleksiyonu*, Şehzadeler Belediyesi Kültür Yayınları.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
